

BARNA GÁBOR

A VALLÁSI ÉS NEMZETI ÜNNEPEK MEGTARTÓ EREJE

Előadásom elején az ünnep fogalmának értelmezéséből indulok ki, s abból a gondolatból, hogy lényegében minden ünnepi alkalom valamilyen emlékezésessel függ össze, azaz az ünnepeknek van valamilyen történeti vonatkozásuk, az ünnepeknek megvan a sajátos elbeszélő hagyományuk, még azoknak is, amelyek látszólag a jelennel vannak összefüggésben. Ezután pedig az ünnepek elemzése révén felvillantjuk alkalmazásuk lehetőségeit az identitás, így a közösségi kohézió vonatkozásában.

AZ ÜNNEP FOGALMA ÉS JELLEMZŐI

A német Josef Pieper kultúrfilozófus szerint az ünnep „összhang a világgal”, az élet igenlése és elfogadása (Zustimmung der Welt, In Tune with the World). Kultúrtörténeti szempontból az ünnep eredetét a kultuszban látja. Legtisztább formájának pedig az istent dicsőítő kultuszokat tartja (Pieper 1999). Egy másik nézet szerint (Roger Caillois és Mihail Bahtyin) az ünnepet elsősorban az ellentmondás és az excess jellemzi. Amíg azonban Caillois a „szent” dominanciáját emelte ki, addig Bahtyin éppen a tilalmak átlépését, a szabadságot, a szabályoktól és korlátoktól mentességet – beleértve a vallás szabályait is – hangsúlyozta (Caillois é. n., idézi Nyíri 1975, Bahtyin 1982). Ismét mások az ünnep eredetét az ideálok és a realitás, azaz egyik oldalon az elvárt, az óhajtott életben, a másik oldalon pedig a mindennapok valóságának szembenállásában (Cox 1969).

Abban azonban a nézetek megegyeznek, hogy az ünnep kiemeli megtartóját a hétköznapi/mindennapi rutinból, s különleges idő részesévé teszi (Assmann 1991, 1999). Az ünnep az idő egészéből kiemelt, rendkívüli idő (Van der Leeuw 2001: 338). Az ünnepek ismétlődhetnek, ciklusokat alkothatnak, ezáltal arra mutatnak rá, hogy valamit folytatnak, s valahová vezetnek (Van der Leeuw 2001: 340), hogy egymással összefügghetnek, és strukturáltságuk

szimbolikus tartalmakat is kifejezhet. Gondoljunk az egyházi év ünnepeire, a nemzeti ünnepekre, a családi ünnepekre stb. (Bimmer 1977: 40). Bár az ünnepet legtöbb vizsgálója összefüggésbe hozza a *szakrálissal*, a *szenttel*, tágabb értelemben *rendkívüliségét*, s *kvázi-szakrális* jellegét is említhetjük. A magyar ünnep szavunk is a „szent”-tel van összefüggésben: id-nap = ünnep, üd-vösség = szentség, azaz gyökerében megegyezik más nyelvek értelmezésével.¹

Az ünnepek fajtái

Közösségi ünnepek	Egyéni ünnepek
Nemzeti ünnep	
Helyi és regionális ünnepek	
a) ismétlődő regionális napok	
b) tartomány vagy városalapításra emlékező ünnepnapok	
A munka ünnepei	Gyári ünnepek
Kalendáriumi ünnepek	Kalendáriumi ünnepek (a családban, társaságban, stb.)
Az egyházi év ünnepei	Az egyházi év ünnepei (a családban)
Évfordulók	Évfordulók
Helyi ünnepek	Formális és informális csoportok ünnepei
falunap, templombúcsú, lövészünnepok találkozók	egyesületi ünnepek (ha az egyesület nem szervez nyilvános ünnepet)
b) városi ünnepek	Családi ünnepek
városrészi ünnepek	ünnepek barátok és ismerősök között

ÜNNEP ÉS HATALOM

Ünnepstruktúránk összetett, rétegzett, különböző eredetű emlékezés-alkalmakat rendez és foglal egységbe: egyéni, családi, kisközösségi, egyházi, nemzeti alkalmakat. Az ünnepek a rend és a stabilitás érzését hozzák életünkbe és világunkba (Bálint 1943). Az ünnep legfontosabb társadalmi és kulturális funkciója az *időrendező*, a rendet biztosító szerep (Leach 2000: 101).

Egy ünnepstruktúra nyilván akkor hatékony, ha ezek összetevői nagyjából egységes világnépek alapján szerveződnek egységgé, közöttük minél kevesebb diszkrépancia van, s a társadalom egésze vagy minél szélesebb rétegei vagy egésze elfogadja, magáénak érzi. Történetileg a legfőbb időrendező a keresztény egyházi év volt. Az állami ünnepek lényegében az uralkodó születés- és névnapját, trónra lépésének évfordulóját jelentették. A polgári nemzetállamok kialakulásával párhuzamosan azonban megjelentek a nem szakrális vo-

1 A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára alapján az ünnep szavunk elhomályosult összetétel. A korai inep, ydnepe, ünnap, üdnap alakok tanúsága szerint az ünnep előtagja az id 'szent' melléknév, utótagja a nap főnév. Eredetileg egyházi műszó lehetett, jelentése 'szent nap'. A kifejezésben bekövetkezett dn>nn mássalhangzó-hasonulás, illetve magánhangzó-illeszkedés.

natkozású közösségi ünnepek, amelyeket vagy a felsőbbtség javaslatára, vagy alulról jövő kezdeményezésre fogadott el a közösség. Legszebb példa ez utóbbira március 15., amely csupán 1927-től nemzeti ünnepünk. Előtte április 11-ét tartották annak, maga Kossuth is, amikor a pozsonyi országgyűlésen elfogadták az áprilisi törvényeket, amelyek valóban a polgári átalakulás feltételeit teremtették meg. Ám a nép már 1849-ben március 15-én ünnepelt és emlékezett! (Erdélyi 1999.)

Az államhatalom ünnepkultúráján leolvashatóak a közösség elé vetített célok, az ünnepekről leolvasható az adott rendszer politizálási kultúrája is. (Hogyan ünnepeltet, mit tesz kötelező ünnepé.) Megismerhető az is, hogy az ünnepkultúrán keresztül képes-e a politikai adminisztráció a polgárok gondolatvilágával érzelmi-értelmi közösséget teremteni. Politikai rendszerváltozásokat követő ünnepváltások jól illusztrálják ezt, a hatalom szempontjából egy új ünnepstruktúra kialakításával megalkotott új „harmónia” kialakításának igényét.

Az ünnepi rendben tehát jól kirajzolódhatnak a mindenkori hatalom érdekei, törekvései. Az állami ünnep: a polgár (egyéni) és a fennálló politikai hatalom (közösségi szervezet) közötti kapcsolatteremtés fóruma és eszköze. Az ünnepeink egy részét, még az egyén életének meghatározó alkalmait is (születés, házasság, halál) az állam, korábban pedig az egyházak saját rítusaikkal ellenőrzésük alá akarták és akarják vonni. Hiszen ez nemcsak a társadalom nyilvántartásba vételének, hanem ellenőrzésének egyik útja.

A 18–21. században az egyházak ünnep-ellenőrzési szerepe és lehetősége fokozatosan szűkült. Napjainkban az állam, azaz egy külső, semleges, más esetben ellenséges erő mondja meg, hogy mely egyházi ünnepeket ismer el, melyeket nem. Jó példája ennek a nemrég bejelentett hír: 2017-től Nagypéntek is állam által elismert munkaszüneti nap lesz a reformáció 500. évfordulóján. Az állam ezzel a református vallásgyakorlás egyik hangsúlyos ünnepét ismeri el. (Nagypéntek persze általában a kereszténységnek is kimagasló nagy ünnepe.)

Az állam és polgárai viszonyát le tudjuk mérni többség és kisebbség viszonyában is az ünnepek révén. A környező államokban az 1990 körüli politikai változások után a magyar nemzetrészek nem a román, szlovák, szerb, ukrán, osztrák, stb. hivatalos állami és nemzeti ünnepeket ülik meg, hanem a magyar nemzeti ünnepeket: március 15-ét, augusztus 20-át és október 23-át. Kérdés, hogy a megszállás és a békeszerződésben rögzített határok meghúzásának közelgő centenáriuma kapcsán az érintett államok mennyire fogják előírni a kötelező jellegű ünnepléseket kisebbségeik, elsősorban a magyarok számára. Várhatóan sorozatos konfliktusokat idézve elő ezzel.

A 20. század elejéig – leszámítva a francia forradalom éveit – az ünnepek rendje nagyjából organikusan fejlődött a már említett keresztény ünnepi kalendárium alapján, s egészült ki állami/nemzeti, valamint ideologikus alkalmakkal. Ebben okozott nagy törést a kommunizmus és másfél évtizeddel később a német nemzetiszocializmus.

Náci ünnepi kalendárium

január 30.	a hatalomátvétel napja
február 24.	a pártprogram meghirdetésének napja
március 16.	hősök emléknapja
március utolsó vasárnapja	az ifjúság elköteleződésének napja
április 30.	a Führer születésnapja
május 1.	a nemzeti munka ünnepe
május 2. és 3. vasárnapja	anyák napja

június 21.	nyári napforduló
szeptember	nürnbergi pártnap
október eleje	betakarítási ünnep
november 9.	a mozgalom vértanúinak ünnepe (legnagyobb ünnep)
december 21.	téli napforduló

A régi ünnepi rend helyébe az 1948-ban kormányra került új hatalom új ünnepeket vezetett be, amelyek a saját ideológiáját reprezentálták. A minta a Szovjetunió volt. A kommunista rendszer racionalizmusra, materializmusra, ateizmusra és arra a feltételezésre épített, hogy a tudomány mielőbb győzedelmeskedik a vallás fölött. Ugyanakkor az új ünnepei rítusok többségét vallási rítusok pótlásaként, helyettesítéseként alkották meg. (Aldridge 2008: 153.) E rendszer részei a következők voltak: kalendáriumi ünnepek, az átmenet ünnepei, tömegfelvonulások, a vezetők (személyi) kultusza, szekuláris zarándoklatok helyei (Aldridge 2008: 153–157). Christel Lane szerint ez már politikai vallás volt (idézi Aldridge 2008: 157). (Lényegében ugyanezt mondhatjuk el a bolsevizmusnál fiatalabb náci német ünnepi rendről, amely szintén a korábbi keresztény kalendáriumot akarta leváltani, saját ideológiájának és struktúrájának ünnepeivel helyettesíteni.)

Ünnepi kalendárium 1945–1989

Dátum	Név	Munkaszüneti nap	Megjegyzések
január 1.	Újév	igen	
március 8.	Nemzetközi nőnap	nem	
március 15.	az 1848-as forradalom emlékünnep	nem	Nemzeti Ünnepe, de munkanap, 1956 után tanítási szünet, kötelező iskolai foglalkozással
március 21.	Tanácsköztársaság ünnepe	nem	1969-től bevezetve
április 4.	Felszabadulás ünnepe	igen	1950-től
május 1.	a Munka ünnepe	igen	1949-től
augusztus 20.	az Államalapítás ünnepe	igen	állami ünnep, az új kenyér ünnepe és az 1949-es (kommunista) alkotmány ünnepe
szeptember 29.	Néphadsereg napja	nem	a magyar seregek győzelme az osztrák erők fölött Pákozdnál 1848-ban
október 6.	az aradi mártírok emléknapja	nem	A Nemzeti gyász napja, középiskolákban kötelező megemlékezésekkel
november 7.	A Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepe	igen	1955-től munkaszüneti nap, egyedül 1956. november 7. volt munkanap
december 25–26.	karácsony	igen nem	1950-1956 között fenyőünnep

A szovjet mintát követve, a családi élet is átpolitizálódott. Nagy propaganda kezdődött az egyházi vonatkozású ünnepek ellen. Bevezették a névadó ünnepséget a keresztelő helyett, a polgári házasságkötést a templomi esküvő helyett, s a temetésnél a pap és kántor helyett iskolai vagy gyári kórus énekelt. Haladónak lenni egyet jelentett egyház- és vallásellenesnek lenni. A hatalom vallással szembenállása és a nemzeti/patrióta ünnepekkel szembeni könyörtelen fellépések megmutatták, hogy mik voltak a szocialista ideológia igazi ellenfelei. (Aldridge 2008: 152–153.)

Az új ünnepi kalendárium 1990 után

Dátum	Név	Munka-szüneti nap	Megjegyzések
januar 1.	Újév	igen	
február 1.	Köztársaság napja	nem	
február 25.	A kommunista diktatúra áldozatainak emléknapja	nem	megemlékezések a középiskolákban
március 15.	az 1848-as forradalom ünnepe	igen	nemzeti ünnep, először 1989-ben munkaszüneti nap, hivatalos állami ünnep 1990-től
	Húsvét	igen	vasárnap és a rákövetkező hétfő
április 16.	A holocaust áldozatainak emléknapja	nem	2001-től megemlékezések a középiskolákban
május 1.	Munka Ünnepe	igen	1949-től
	Pünkösd	igen	vasárnap és hétfő 1994-től
június 4.	A Nemzeti Összetartozás napja	nem	a trianoni békediktátum aláírásának emléknapja
június 19.	A magyar függetlenség napja	nem	1991-től, a Vörös Hadsereg elhagyta Magyarországot
augusztus 20.	Az államalapítás ünnepe	igen	nemzeti és állami ünnep, az új kenyér és az 1949-es (kommunista) alkotmány ünnepe, egyházi ünnepként Szent István-nap
október 6.	Az aradi mártírok napja	nem	a nemzeti gyász napja, megemlékezések középiskolákban
október 23.	Az 1956-os októberi forradalom ünnepe, a 3. Magyar köztársaság kikiáltásának napja	igen	nemzeti ünnep
november 1.	Mindenszentek	igen	
december 25–26.	karácsony	igen	

Mit mutat ez a táblázat? Mindenek előtt azt, hogy az alapréteget a keresztény ünnepek, az üdvtörténet eseményei adják: karácsony, húsvét, pünkösd. Mellettük a felekezetiileg megosztott Magyarországon a katolicizmus ünneprendszere már nem domináns, mint volt a II. világháború előtti időkben. Magyarországon Szent István király ünnepe augusztus 20-án, nemcsak a szentre, hanem a személyéhez köthető államalapításra (a szocialista időszakban a szocialista alkotmányra), valamint az új kenyérré emlékezünk elsősorban. A nap már a

20. század elején az állami alkalmazottak ünnepe lett. (Barna 2011: 111, 113.) Azaz még a keresztény alapon álló ünnepek tartalma is elvilágiasodhatott (Rückl–Štika 2012: 171–172).

A kereszténység emlékezet-vallás, minden mozzanata valamilyen múltbeli/üdv történeti eseményre emlékezik. A szekularizálódással és az individualizálódás/laicizálódás folyamatával párhuzamosan azonban a vallás centrális szervező erőként vesztett erejéből és kiesett a társadalmat összetartó erők közül, vagy hátrább szorult és csak szűkebb csoportokban fejt ki hatását. Ezzel párhuzamosan az általa képviselt és elbeszél, jövőre irányuló „üdv történet” ismerete is visszaszorult. Így egyre kevésbé van szükség a keresztény ünnepekre mint emlékezet-helyekre és emlékezet-alkalmakra.

A vallás helyébe a 19–20 század fordulóján a nemzeti gondolat került, s az ennek megfelelő ünnep-struktúra. Március 15. pl. 1927-től nemzeti ünnep, előtte április 11-én emlékezett meg a hivatalosság 1848 forradalmáról. Ám a 20. század középső harmadában, az internacionalizmus gondolatának hatalomra jutásával és a polgári közösségek szétverésével/ szétesésével a nemzeti ünnepek is sokat veszítettek centrális szervező erejükből. Ezt tapasztaljuk az állami/nemzeti ünnepek vonzerejének csökkenésében. S ez nem csak magyar tapasztalat. Ezzel viszont elveszett az ünnepek humanista tartalma is (szabadság, egyenlőség, testvériség), kiüresedtek és kiüresednek a nemzeti ünnepek is. (Bieritz 2012: 13.) Talán kevésbé jellemzi ez a kiüresedés a kisebbségi közösségek életét. Nem a többségi/állami ünnepek tartják, hanem saját ünnepeiket teszik tradícióikkal orientációs pontokká, az emlékezet lehorgonyzásának alkalmává és tereivé. Helyzetükben ugyanis a nemzeti közösségi ünnepekhez ragaszkodás egy alternatív ünnepi rendhez való ragaszkodást fejez ki, amely az önfeladás, az asszimiláció folyamatát lassíthatja.

A későmodernitásban, ahogy egyesek napjainkat nevezik, az ünnepek mind a nyilvános, mind a privát szférában veszítenek tehát értelmező, emlékező és emlékeztető dimenziójukból. A társadalmi folyamatoknak megfelelően a rítusok és az ünnepek individualizációja és fragmentalizálódása játszódik le. Ez ugyanakkor keretet adhat számos rítus és rituálé megtartására. Vallási/keresztény jellegük háttérbe szorul, új formájú és tartalmú, deszakralizált ünnepek alakulnak ki. Ezt pedig az jellemzi, hogy nem az ünnep maga, hanem az ünneplés a fontos. A késő modern ünnep mint esemény tehát csak önmagára vonatkozik. (Bieritz 2012: 5–6.) Egy állapotot ünnepel az ember, amelyben éppen létezik, s mind kevesebb a szerepe az emlékezésnek, valamint a múltra alapozó jövőre utalásnak. Ennek tipikus helyei és formái napjainkban a vásárok, a szabadidő parkok és a bevásárló központok. (Bieritz 2012: 10–11.)

A karácsony nemcsak a Megváltó születésének gondolatát veszítette el, hanem egyre inkább a „szeretetünnep” jellegét is. Napjainkban a karácsony inkább az ünnepet megelőző hetek vásárlási alkalmait, a *fogyasztás ünnepét* jelenti. Ugyancsak nem tudunk mit kezdeni Krisztus feltámadásának történetével, ezért húsvét az elmúlt évtizedekben egyfajta tavaszünnepé vált. (Barna 2014, Join-Lambert 2012: 62.) Pünkösöd tartalma pedig teljesen kikopott. Azaz azok az ünnepek kerültek tehát veszélybe, amelyeknek a profán életben nincs relevanciájuk, jelentőségük. (Join-Lambert 2012: 59.)

A társadalom minden szintjén jelentkező differenciálódás azonban új integrációs lehetőségek is nyíltak, amelyek mentén új ünnepi alkalmak/fesztiválok alakulhattak ki. Mögöttük erős gazdasági és kereskedelmi szempontok és egy jól szervezett kommunikációs stratégia húzódik meg. Ilyen a Valentin-nap, a Halloween, de ilyené vált a régebbi anyák napja, vagy az adventi vásár.

Újabbban az egyházi év, a kalendáriumi, a nemzeti/állami és az egyéni ünnepek mellett vagy akár hozzájuk kapcsolódva megjelentek, jelen vannak az olyan lokális ünnepek, amelyek egy kisebb-nagyobb közösség (település, városrész, vagy réteg, foglalkozási csoport – ezek voltak korábban is) sajátos alkalmi. Tartalmi vonatkozásaikat, szimbolikus

eszközeit a lokális kultúrából veszik. Ám ezeknek az emlékezet-alkalmakhoz nincs közük, hanem gyakran a paraszti kultúra, a mindenkori jelen gasztronómiai hagyományaira építenek, abból emelnek ki ökológiai, turisztikai és gazdasági érdekek mentén egy-egy elemet, felértékelve bizonyos, akár már rég elfeledettnek vélt lokális hagyományokat. Tanulságos, hogy az újraszerkesztés során a kulturális hagyományból mit emelnek ki, s tesznek szimbólummá: csaknem kizárólag a gasztronómiai kultúra lokálisan jellemző elemeit. Ilyenek között emlegethetjük a halászléfőző versenyeket és ünnepeket Baján és Szegeden, vagy a csabai kolbász ünnepét Békéscsabán. A múltjához ragaszkodó közösség gyakorlati célja az, hogy egyfajta időbeli keretben szervezze és orientálja magát, és hogy megőrizze identitását a fenyegető szétzilálódás ellenében, amelynek minden közösség kitéve érzi magát. Hagyományokban, legendákban, emlékművekben, középületekben, népzenében és néptáncban tartja elevenen a múltat. (Carr 1999: 78.) Rítusaikat pedig saját lokális és/vagy nemzeti hagyományaikból meríti. Ez többletjelentés hordozóivá teheti a csoport kultúrájának egészét vagy kitüntetett részét. Ezt a stratégiát követik a többség által veszélyeztetett nyelvi, vallási, kulturális kisebbségek napjainkban is.

Ezek a rendezvények persze a demokratizálódás jeleként is értékelhetők, de látni kell, hogy ezek nemcsak a közös emlékezet alapján formálnak csoportokat, hanem csupán egy esemény erejéig hoznak össze élményközösségeket (Getz 2010).

Más ünnepképző erőkre, folyamatokra most éppen csak utalok: az erősödő ökológiai gondolkodás mentén az ünnepek közé így került be már a 20. század elején a madarak és fák napja, újabban a víz napja, s a példák bizonyára még folytathatók. A sport, a tudomány, a művészetek világa, sőt maga a politika is ünnepi alkalmakat formált, az oktatás már rég, amely a maga (szekuláris, elvallástalanodott) rítusaival, ritualizált eseményeivel színezi az ünnepi kalendáriumot (ballagás, konferenciák, olimpia, pl. Oscar-gála, stb.). Ez utóbbi példák már napjaink fesztiváljaihoz vezetnek át bennünket.

ÜNNEP, EMLÉKEZET, HATALOM, IDENTITÁS

Az ember ünneplésével megemlékezik valamiről (Nyíri 1975: 140–141). Az ünnep a múlt jelenvalóvá tételére szolgál. A múlthoz fűződő viszony viszont alakítja az emlékező csoport identitását. Saját történelmére emlékezve, azt az ünnep rítusaiban megjelenítve formálja saját azonosságképét. A kollektív identitás pedig gyakran éppen ebben a ceremóniális kommunikációban jut kifejezésre. (Barna szerk. 2006: 259.)

Napjainkban az államok arra törekcsenek, hogy a nemzeti ünnepek csoportidentitások hordozói és szimbolikus kifejezői, s ezeknek megfelelő emlékezet rögzítői legyenek. Hiszen a múlt eseményeinek emlékezteterebbe (ünnepekbe) foglalása a fennálló rendszer viszonyai rögzítésének, legitimálásának, igazolásának, a kiengesztelődésnek, a változtatásnak az érdekeltége és eszköze volt és maradt. (Rüsen 1999: 42.) Hogy a vallási/felekezeti összetartó erőt a nyelvi és kulturális nacionalizmussal váltsák föl (Hobsbawm–Ranger eds. 1983, Cavelti Kee 2014). Ám mégis azt látjuk, hogy az állami/nemzeti ünnepek mozgósító ereje (elfogadottsága, látogatottsága) mindenütt alacsony Európában, csak a hivatalos közigazgatás és az állam túlsúlyos befolyása alatt álló iskolákban magas. Szemben napjaink eseménykultúrájának fesztiváljaival, amelyek nagyon népszerűek, kisebb csoportok is szerveződnek általuk, vagy nagy tömegeket vonzanak.

A fesztiválok erősen jelen-orientáltak, a jól-lét iránti igény kifejezői. Lényegükhöz tartozik a gyorsan pörgő, változatos, a figyelmet mindig lekötő cselekvéssor, amely az ünnep sokszor visszatekintő, elmélyedő, a csendet is alkalmazó jellegével és atmoszférájával szemben a figyelmet állandóan leköti, az érdeklődést felszínen tartja. Az esemény önmagáért fontos elsősorban. Napjainkban mind a vallási, mind a világi ünnepeink a fesztivalizálódás jeleit mutatják. (Roth hrsg. 2008, Getz 2010.) Ám a fesztiválban is lehet/van olyan tartalom, amit ki lehet használni a közösségi kohézió erősítésére. A lokális, elsősorban gasztronómiai fesztiválban a közösség önmagát ünnepli, s ezzel az itt-létét egy gazdálkodásában, kultúrájában meglévő elemmel teszi láthatóvá, megfoghatóvá. Elődök generációja során kialakított sajátos növényi monokultúrák (pl. hagyma, paprika, szilva, stb.) és az azokból előállított termékek (halászlé, kolbász, pálinka, bor, lekvár stb.) közösségi jellemzőként való megmutatása legalábbis az elmúlt generációk emlékezetével összefügg. E jelenségnek is megvan tehát legalább a helyi kultúrához és közösséghez kötő jellemzője, ami lehet közösségképző napjainkban is. A fesztiválok élményközösséget biztosítanak.

A modern társadalmak jellemzője a nagy mobilitás már rég. Nagy a vidékről a városokba költözés, korunk a városok kora. Ám a város egyúttal az elszemélytelendés világa is. Ezért lehet sikere az ún. falunapoknak, az elszármazottak találkozójának kisebb településeken – jellemző, hogy nagyvárosokban nem tartanak ilyet! –, amelyeket szintén ki lehetne használni a közösségi kohézió erősítésére. Itt a generációs emlékezet, s szülőföld-élmény és a saját gyermekkorra, fiatal korra emlékezés a mozgató erő.

A *lokális kulturális örökség*, vagy ahogy korábban mondták, a *népi kultúra* a kora újkor politikai függetlenségi mozgalmaiban jelentékeny szerepet játszott, erősítette és támogatta azokat. Györffy István híres vitairata és Bálint Sándor pedagógiai programja a néphagyomány alkalmazásának 20. századi lehetőségeiről szól (Györffy 1939, Bálint 1934). Györffy a népi kultúra elemeiben, részeiben, de szemléletében és rendszerében is leginkább azt az alapot látta meg, amelyre építve fel lehetett volna venni a küzdelmet a náciizmus, a kommunizmus, egyszóval a totalitárius ideológiák ellen, amely tehát közösséget teremt, megélhetést erősít és védelmet biztosít. Napjaink népi kultúra felé fordulása pedig egyrészt globalizációellenes, szolgálja a kultúra bizonyos elemeinek továbbélését, valamint viszszerelődését, másrészt pedig kihasználja a globalizáció kínálta lehetőségeket (fenntartható fejlődés). A valahova tartozás érzését keltve támogatja a helyi társadalmat. A hivatalos mai magyar politika által is támogatott ún. helyi értéktárakban pedig mintha Karácsony Sándor társaslélektani iskolájának néhány eleme éledt volna újjá.

Ezeket a lehetőségeket, alkalmakat lehetne, kellene ötvözni azért, hogy a ma társadalmában emberi dimenziókat teremtsen, amelyen újraélhető a közösségi érzés, összetartozás élménye, hogy én is fontos vagyok valahol. A nemzeti történelem, a vallás nyújtotta keret gyengülő ereje mellett ezeket a kisközösségi, családi, generációs szülőföld-élményen alapuló alkalmakat lehetne megújítani, s arra a mai igényre is építeni, ami a pillanatnyi élményt, a pillanatnyi jól-létet jelenti a fehér asztal mellett, a gasztronómiai kultúrában.

A vallási és a világi, az egyházi és a nemzeti/állami, az egyéni és a közösségi, a lokális és a globális ünnepi alkalmak szerepének megismerése, amiből előadásom csak mozaikokat, néhány fontosnak vélt elemet vonultatott fel, segíthet a hazai többségi magyar, valamint a határainkon kívül élő magyar közösségek számára identitásuk megőrzésében, formálásában, s egy virtuális kötődés megerősítésében.

Az egyházi és a 19–20. századi nemzeti ünnepek és a tartalmukat elbeszélő narratívumok elvesztették meghatározó szerepüket. Ennek az az oka, hogy a világ pluralizálódásának, az erősödő társadalmi mobilitásnak idején, a közösségi keretek meglazulásával csökkent az irántuk való igény, az emberek találtak más értelmezéseket is. Így lett a karácsony

a szeretet ünnepe, a húsvét a tavasz megszületéséé és így tovább. (Kranemann–Sternberg hrsg. 2012, Post 2012.)

A mobilitás, a pluralizálódás magával hozta a közösségi keretek lazulását, de kialakított egyfajta erős igényt az egyéni értelmezésre, az önmegvalósításra, ami pedig erősen jelen-orientálttá tette az embert. Ezen igényeken kialakított ünnepek a jelen, a jól-lét, a fogyasztás ünnepei lettek. Eközben elveszett a közösséghez tartozás narratívumokban is megfogalmazott erős és történeti tudata. Ám ez a veszteségérzet kialakított egy új igényt a kötődésekre, kapcsolódásokra, ami az egyének biztonságát jelenthet. S ezt a kötődést a helyi kulturális örökségben találta meg napjaink embere. E lokális kulturális örökségelemekben általában ritkán van, vagy nincs is erős vallási és nemzeti tartalom, ezért többeket összeköthet. De multietnikus közegben fel is tölthetnek nemzeti tartalommal. Az ünnepek és változásaik felületes áttekintése ilyen tanulságokkal is szolgálhat, amikről röviden szóltam. Átgondolásuk, tudatossá tételük mindenképpen és bárhol hasznos lehet, segíthet a közösségi keretek kifermálásában, s az identitás megőrzésében.

SZAKIRODALOM

Aldridge, Alan

2000 *Religion in the Contemporary World. A Sociological Introduction*. Polity Press, Cambridge.

Assmann, Jan

1991 Der zweidimensionale Mensch: das Fest als Medium des kollektiven Gedächtnisses. In: Assmann, Jan – Sundermeier, Thomas (hrsg.): *Das Fest und das Heilige. Kontrapunkte des Alltags*. (Studien zum Verstehen fremder Religionen, 1.) Gütersloh, 13–30.

1999 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.

Bahtyin, Mihail

1982 *François Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája*. Európa, Budapest.

Bálint, Sándor

1934 *Néprajz és nevelés*. Prometheus Ny., Szeged.

1943 *A parasztélet rendje*. In: Bartucz Lajos (szerk.) *A magyar nép*. Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt., Budapest, 201–249.

Barna Gábor

2011 Culture of Feasts Today. Commemorative Rites of National and Calendar Feasts. In: Uó (ed.): *Vallások, határok, kölcsönhatások/ Religions, Borders, Interferences*. Department of Ethnology and Cultural Anthropology – Akadémiai Kiadó, Szeged–Budapest, 107–114.

2014 Culture of Feast Today: Differences of Interpretations. In: Uó (ed.): *Saints, Feasts, Pilgrimages, Confraternities. Selected Papers. / Heilige, Feste, Wallfahrten, Bruderschaften. Ausgewählte Schriften*. Department of Ethnology and Cultural Anthropology, Szeged, 127–136.

Barna Gábor (szerk.)

2006 *1956 – Emlékezés és emlékezet. Október 23-a megünneplése és a forradalom történelmi emlékezetének megszerkesztése napjainkban. Egy kutatászeminarium tanulságai*. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged.

Bieritz, Karl-Heinrich

2012 Ressourcen der Identität. Christliche Feste in der Eventkultur. In: Kranemann, Benedikt – Sternberg, Thomas (hrsg.): *Christliches Fest und kulturelle Identität Europas*. Aschendorff Verlag, Münster, 5–30.

Bimmer, Andreas

1977 Feste in Hessen. *Hessische Blätter für Volks- und Kulturforschung. Neue Folge, Heft 4*. 38–48.

Caillouis, Roger

é. n. *Die Spiele und die Menschen. Maske und Rausch*. München–Wien.

- Carr, David
1999 A történelem realitása. In: Thomka Beáta (szerk.) *Narratívák 3. A kultúra narratívái*. Kijárat Kiadó, Budapest, 69–84.
- Cavelti Kee, Annina
2014 *Kultureller Nationalismus und Religion. Nationsbildung am Fallbeispiel Irland mit Vergleichen zu Preussisch-Polen*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main.
- Cox, Calaghan Harvey
1969 *The Feast of Fools: A Theological Essay on Festivity and Fantasy*. Harvard University Press.
- Erdélyi Mónika
1999 Az első évforduló: 1849. március 15. – a korabeli sajtó tükrében. *Honismeret* 27. (4) 53–55.
- Getz, Donald
2010 The Nature and Scope of Festival Studies. *International Journal of Event Management Research* 5. (1) 1–47. Elérhetőség: <http://www.ijemr.org/docs/Vol5-1/Getz.pdf>.
- Györfly István
1939 *Néphagyomány és nemzeti művelődés*. Budapest.
- Hobsbawm, Eric – Ranger, Terence (eds.)
1983 *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Join-Lambert, Arnaud
2012 Die Bedeutung christlicher Feste für das leizistische Frankreich der Gegenwart. In: Kranemann, Benedikt – Sternberg, Thomas (hrsg.): *Christliches Fest und kulturelle Identität Europas*. Aschendorff Verlag, Münster, 51–66.
- Kranemann, Benedikt – Sternberg, Thomas (hrsg.)
2012 *Christliches Fest und kulturelle Identität Europas*. Aschendorff Verlag, Münster.
- Lane, Christel
1980 *The Rites of Rulers: Ritual in Industrial Society: the Soviet Case*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Leach, Edmund
2000 Két tanulmány az idő ábrázolásához. In: Fejős Zoltán (szerk.): *Idő és antropológia. Fordítások gyűjteménye*. Osiris Kiadó, Budapest, 85–102.
- Nyíri Tamás
1975 Homo festivus. In: Szennay András (szerk.): *Régi és új a liturgia világából*. Prof. Radó Polikárp OSB 1899–1974 emlékének. Budapest, 138–163.
- Pieper, Josef
1999 *In Tune with the World. A Theory of Festivity*. St. Augustine's Press, South Bend, Indiana.
- Post, Paul
2012 Spielraum: Auf der Suche nach rituellen und religiösen Identitäten in Europa. Aktuelle rituelle und religiöse Dynamik in den Niederlanden. In: Kranemann, Benedikt – Sternberg, Thomas (hrsg.): *Christliches Fest und kulturelle Identität Europas*. Aschendorff Verlag, Münster, 87–113.
- Roth, Klaus (hrsg.)
2008 *Feste, Feiern, Rituale im östlichen Europa. Studien zur sozialistischen und postsocialistischen Festkultur*. LIT Verlag, Zürich–Berlin.
- Rückl, Jan – Petr Štika
2012 Christliches Fest und kulturelle Identität – Erörterung anhand der religiösen Situation und des liturgischen Feierns der katholischen Kirche in Tschechien. In: Kranemann, Benedikt – Sternberg, Thomas (hrsg.): *Christliches Fest und kulturelle Identität Europas*. Aschendorff Verlag, Münster, 161–177.
- Rüsen, Jörn
1999 A történelem retorikája. In: Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 3. A kultúra narratívái*. Kijárat Kiadó, Budapest, 39–50.
- Van der Leeuw, Gerard
2001 *A vallás fenomenológiája*. Osiris, Budapest.

PUTEREA COEZIVĂ A SĂRBĂTORILOR RELIGIOASE ȘI NAȚIONALE

Mobilitatea și pluralizarea socială a adus cu sine slăbirea cadrelor comunitare, dar și formarea unei necesități de interpretare personală a sărbătorilor, ceea ce face ca individul să aibă o orientare puternică spre prezent. Sărbătorile formate pe baza acestor necesități au devenit sărbători ale prezentului, ale bunăstării și ale consumului. În același timp sărbătorile religioase și-au pierdut încărcătura istorică identitară, cu narativele implicite, ceea ce a condus la o surpare a sărbătorilor creștine. Dar această pierdere totodată a creat o necesitate a individului pentru legături ce-i conferă siguranță, ceea ce a fost susținută de sărbătorile naționale, apoi de elementele patrimoniale culturale locale. Sărbătorile locale, bazate pe patrimoniul cultural local, posedă rareori încărcătura religioasă sau națională, astfel că oferă coeziune mai multora. În context multiethnic își pot dobândi totodată și caracter național. O conștientizare a sărbătorilor și a sărbătoririi noastre ar ajuta la formarea unor cadre comunitare și la păstrarea identității.

THE COHESIVE POWER OF RELIGIOUS AND NATIONAL FEASTS

Social mobility and pluralisation brought the loosening of community frames, but they could also lead to a demand for the individual interpretation of feasts, making people strongly focused on the present. Feasts based on such demands became feasts of the present, of prosperity and consumption. In the course of this process the strong historical sense expressed in narratives of belonging to a community was lost, leading to the emptying of Christian feasts. However this feeling of loss could give rise to a new demand for attachments representing security for the individual, underpinned at first by national days and later by elements of local cultural heritage. Because local feasts based on local cultural heritage rarely have a religious and national content they are able to bring together more people. But in a multi-ethnic environment they can also become filled with national content. Creating a greater awareness of our feasts and celebrations can help to shape community frames and preserve identity.